

recensies

Praten als daad van verzet

ROMAN Miriam Toews liet zich voor het filosofisch getinte *Wat ze zeiden* inspireren door gruwelijke gebeurtenissen in een mennonitische kolonie in Canada. Maar er mag ook gelachen worden.

MIRIAM TOEWS
Wat ze zeiden

Vertaald door J. Ruitenbergh en C. Visser, Cossee, 223 blz., 20,99 € (e-boek 9,58 €). Oorspronkelijke titel: 'Women talking'.

★★★★☆

De feiten zijn afschuwelijk. Tussen 2005 en 2009 werden meer dan 130 vrouwen in een afgelegen mennonitische kolonie in Canada herhaaldelijk verdoofd en verkracht. Enkele slachtoffers waren amper drie jaar oud. Bedwelmd met een middel dat voor vee wordt gebruikt, werden ze bloedend en met pijn wakker, om dan te horen te krijgen dat ze door de duivel bezeten waren of dat ze een te wilde verbeelding hadden. De mannen werden uiteindelijk veroordeeld, maar later kwam naar buiten dat soortgelijk misbruik nog steeds voorkomt in de kolonie.

Miriam Toews, de Canadese schrijfster die opgroeide in een mennonitische gemeenschap en die in haar romans een licht laat schijnen op die verborgen wereld, veranderde de echte locatie van de kolonie, Manitoba, in het fictieve Molotschna. Ze gaat in *Wat ze zeiden* niet voor expliciete details.

ONDERDANIGHEID

Acht vrouwen, allemaal slachtoffers, komen in het geheim samen. Ze willen beslissen of ze zullen blijven en niets doen, blijven en terugvechten of vluchten. Er staat druk op de ketel, want de beschuldigde mannen komen op borgtocht vrij en zullen terugkeren naar de kolonie. De vrouwen praten, kibbelen, maken grappen. In een gemeenschap waar vrouwelijke onderdanigheid het hoogste goed is, is hun samenkomst een subversieve daad.

Toews zei in een interview in *The Guardian* dat vrouwelijke mennonieten een talent voor verhalen hebben, iets wat hier duidelijk zichtbaar is. De roman is een ode aan de vrouwelijke verbeelding en inventiviteit. Ondanks hun verteltalent kunnen de vrouwen niet lezen. August Epp, een mennoniet die na jaren in de grote wereld is teruggekeerd, houdt de notulen bij. Hij heeft respect voor de vrouwen. Toews laat op subtiële wijze zien dat ook mannelijke mennonieten een keurslijf krijgen opgedrongen: de zachtmoedige, intellectuele Epp wordt enkel gedoogd omdat hij Engelse les geeft aan de jongemannen.

HUMOR

Toews, wier zus en vader zelfmoord pleegden, gebeurtenissen waarover ze een roman en een memoir publiceerde, heeft altijd met een lichte toets over zware onderwerpen geschreven. Ook in haar verbeelding van Molotschna, waar de huizen 's nachts 'kleine doodskisten' lijken, is er plaats voor humor, zo blijkt bijvoorbeeld uit de manier waarop de vrouwen listen verzinnen om hun mannen te misleiden. 'Met lachen schiet je meer op dan met praten', laat een van de personages zich ontvallen.

De acht vrouwen hebben echt elk een eigen stem. Zo zijn er de voorzichtige Greta, de woedende Salomé en de filosofische Ona, een ongetrouwde vrouw die zwanger is van

een belager. Ona en August kregen als kinderen stiekem les van de moeder van August die hen liet kennismaken met wetenschap en politiek. Dankzij Ona nemen de gesprekken vaak een filosofische wending.

Als de vrouwen blijven, moeten ze de mannen vergeven, anders kunnen ze hun plek in de hemel wel vergeten. Maar wat stelt vergifenis voor als die niet uit het hart komt? Zijn vrouwen minder waard dan dieren? Wat is vrijheid? Hoe kan je overleven in een wereld waarvan je je geen voorstelling kunt maken? Rond deze en andere vragen ontspringen zich de discussies. De vrouwen spreken geen Engels en kunnen niet kaartlezen. Je vreest dat ze het niet zullen redden daarbuiten. Toch is er veel daadkracht, zelfredzaamheid en ook het verlangen om voor het eerst iets te doen wat ze zelf hebben bedacht.

Af en toe maakt de schrijfster iets kenbaar over wat aan de vergaderingen voorafging. Zo is er het slachtoffer dat beviel van een kind van haar broer, een baby zo klein dat hij in een schoendoos paste en meteen stierf. Epp voorziet de lezer van enkele feiten maar hij is geen sensatiezoeker. Zijn rol van empathische klerk is zuiver, zijn liefde voor Ona aandoenlijk.

Dit is een beknopte, maar rijke roman geschreven door een schrijfster met een uitstekend gevoel voor ritme en psychologische finesse. *Wat ze zeiden* is een krachttoer.

Kathy Mathys

Het onwaarschijnlijke verhaal van een kleine garnaal

MANU VAN DER AA
Bedelen bij Picasso. Paul Méral, genie en charlatan

Vrijdag, 192 blz., 22,50 €

★★★★☆

BIOGRAFIE De Franstalige Gentse schrijver Paul Méral (1895-1946) was een geniale schelm, 'vriend' van Joris van Severen en Picasso.

Paul Méral is een geschikte vraag voor een literatuurquiz. De man werd in 1895 in Gent geboren als Herman de Guchteneere – dat hij bang was dat ze in Frankrijk 'de kuktenaer' onuitspreekbaar zouden vinden, deed hem naar een pseudoniem grijpen.

Méral vestigde zijn naam bij de avant-garde in Parijs toen hij de tekst schreef voor de 'performance' *Le dit des jeux du monde*. De voorstelling, einde 1918, en de heftige reacties waren vergelijkbaar met de première van Stravinsky's *Sacre du printemps* in 1913. Een schandaal, maar evengoed een succes. Méral was dus een veelbelovend kunstenaar, maar hij loste de verwachtingen nooit in, in tegenstelling tot Arthur Honegger, die de muziek voor het stuk schreef.

Méral's overgeleverde oeuvre is een verza-

meling flarden en de informatie over zijn leven een gatenkaas. Toch is hij een biografie waard, vindt literatuurhistoricus Manu van der Aa. Wie zijn boekje *Bedelen bij Picasso* leest, zal dat volmondig beamen. Van der Aa heeft een neus voor boeiende verhalen in de marge. Hij reanimeerde dichter Alice Nahon en gaf duizendpoot P.G. van Hecke zijn verdiende plaats in de Belgische avant-garde.

Het leven van Méral is een schelmenroman vol zotte wendingen, het scenario van een avonturenfilm. Op school leert hij zijn beste vriend Georges (later Joris) van Severen kennen. Ze schreven elkaar jarenlang brieven, maar tegen de tijd dat Van Severen in extreemrechts Vlaams-nationalistisch vaarwater terechtkwam, is het contact uitgedoofd.

Een van de vele peripetieën is Méral's relatie, als militair veilig ver van het front van de Eerste Wereldoorlog, met de rijk getrouwde Lady Rothermere, die hem sponsorde. Met haar vertoef hij vaak aan de Côte d'Azur; hij schrijft, maar wat precies? Er verschijnt nauwelijks iets.

Méral circuleert in interessante artistieke kringen, maar blijft een schimmige figuur. Hij maakt vrienden, en verliest ze. Drank, gokken en vrouwen kosten geld; hij bedelt, zelfs bij Picasso, en betaalt niet terug. Met de Franse schrijver André Gide heeft hij grootse plannen, maar er komt niets van. Eddy du Perron, een Nederlandse schrijver in Brussel, zegt hem door te hebben, maar laat Méral toch op de sofa slapen.

Is Méral een genie, zoals Van der Aa oppert? Moeilijk te zeggen. Vooral een leugenaar en een fantast. Zelfs chantage met naaktfoto's durft hij aan. Dat hij adviseur was van een van de rijkste mannen ter wereld klinkt te gek, vooral omdat hij beweerde dat hij wist wat er echt gebeurd was met 'de man die uit zijn vliegtuig viel'.

Manu van der Aa viste 'de kleine garnaal' twintig jaar geleden al eens op, nu is er een volwaardig boek. Waarom zou je dit lezen? Ik draai het liever om: waarom niet? Het is gewoon een vlot verteld strafverhaal.

Peter Jacobs